

Statens ansvar for å ivareta menneskerettighetene til særreaksjonsdømte utlendinger

5.10.2020 (2020/1638)

Ombudsmannen har av eget tiltak tatt opp generelle spørsmål om utfordringer knyttet til gjennomføringen av tvangsbehandlingen av særreaksjonsdømte utlendinger uten oppholdstillatelse i Norge med Justis- og beredskapsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet.

Bakgrunnen for henvendelsen til departementene var erfaringene fra ombudsmannens behandling av en enkeltsak om avslag på oppholdstillatelse ([sak 2018/1308](#)), som ble avsluttet ved ombudsmannens uttalelse 13. september 2019. Der beskriver ombudsmannen de generelle menneskerettighetsutfordringene til denne gruppen slik:

«Justis- og beredskapsdepartementet nevner disse problemene i Prop.34 L (2014-2015), hvor det påpekes at «sikkerhetspsykiatrien i noen tilfeller [blir] et oppsamlingssted for denne persongruppen». I punkt 3.3.4 i lovproposisjonen beskrives utfordringene slik:

«For personer uten lovlig opphold i riket er det et spørsmål om hvem som skal ha ansvaret for behandlingen og hvordan denne behandlingen skal finansieres. Det har vist seg vanskelig å få denne gruppen særreaksjonsdømte overført til behandling på kommunalt nivå. De risikerer dermed å bli værende på den institusjonen de først ankom lenger enn nødvendig. Det er menneskerettslig betenkelig og dessuten en kostbar løsning fordi opphold og behandling i døgninstitusjon er svært ressurskrevende.»

Løsningen det ble pekt på i lovarbeidet, var å gjøre det lettere å vedta og effektivere utvisning. Blant annet ble straffeloven § 65 femte ledd endret, slik at tvangsreaksjonen opphører ved effektivisering av en utvisning.

Til tross for det nevnte lovarbeidets ambisjoner er ikke usikkerheten for denne gruppen løst, noe denne saken er et eksempel på. Dersom uttransportering ikke lar seg gjennomføre, vil utlendinger fortsatt kunne bli værende i sikkerhetspsykiatrien i en årrekke, uten mulighet for den samme behandlingsprogresjonen som personer med oppholdstillatelse. En slik fastlåst situasjon er svært uheldig for utlendingen, og den innebærer store kostnader for samfunnet.

Norske myndigheter må ivareta utlendingens menneskerettigheter mens utlendingen oppholder seg i Norge. Dersom tvungent psykisk helsevern opprettholdes i en årrekke, i en situasjon hvor det ikke hadde vært nødvendig med tvungen behandling for en person med oppholdstillatelse, vil det på et tidspunkt være fare for overtredelse av menneskerettighetene. Aktuelle bestemmelser er forbudet mot umenneskelig eller nedverdiggende behandling i EMK artikkel 3, retten til respekt for privatliv og familieliv i artikkel 8 og forbudet mot diskriminering i artikkel 14.»

Sakene ligger i krysningpunktet mellom utlendingsrett, helserett og strafferett, der flere ulike organer deler ansvaret for utlendingens totalsituasjon. Derfor er det en risiko for at organene peker på hverandre, og at ingen vurderer helheten og om staten Norge ivaretar ansvaret for å overholde sine menneskerettslige forpliktelser.

Arbeidet med uttalelsen, og UNEs oppfølging av den, ga grunn til å stille enkelte spørsmål til departementene om deres ansvar for, og oppfølging av, denne menneskerettighetsproblematikken.

Helse- og omsorgsdepartementet svarte på vegne av begge departementene i brev 12. august 2020. Ombudsmannen avsluttet saken på bakgrunn av redegjørelsen fra departementet, med følgende brev til Helse- og omsorgsdepartementet:

«Det vises til tidligere korrespondanse, sist Helse- og omsorgsdepartementets brev 12. august 2020.

I brev herfra 20. april 2020 til Justis- og beredskapsdepartementet (JD) og Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) tok ombudsmannen opp enkelte spørsmål knyttet til departementenes ansvar for, og oppfølging av, utfordringer knyttet til gjennomføringen av tvangsbehandlingen av særreaksjonsdømte uten oppholdstillatelse i Norge.

I svarbrevet orienterer departementet om at det er et behov for en grundigere vurdering av de utfordringene som ombudsmannen tok opp. Departementene vil derfor gi et oppdrag til Utlendingsdirektoratet og Helsedirektoratet, eventuelt i samarbeid med Arbeids- og velferdsdirektoratet. Oppdraget vil gå ut på å finne praktiske løsninger for denne gruppen innenfor dagens regelverk og systemer eller – dersom dette ikke er mulig – komme med forslag til hvordan situasjonen kan avhjelpes frem til retur til hjemlandet lar seg gjennomføre.

På denne bakgrunn avsluttes behandlingen av saken her. Ombudsmannen ber imidlertid om å bli holdt orientert om oppdragets fremdrift.»

5.10.2020 (2020/1638)